O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И ИННОВАЦИЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН
КАРШИНСКИЙ ИНЖЕНЕРНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATIONS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN
KARSHI ENGINEERING ECONOMIC INSTITUTE

“MOLIYANI RAQAMLASHTIRISH: YANGI TENDENSIYALAR VA TATBIQ ETISH TAJRIBASI”

MAVZUSIDA RESPUBLIKA MIQYOSIDAGI ILMIY-AMALIY ANJUMAN
ILMIY MAQOLALAR VA TEZISLAR TO’PLAMI
(2024-yil 22-23-noyabr)

"ЦИФРОВИЗАЦИЯ ФИНАНСОВ: НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ"

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
СБОРНИК НАУЧНЫХ СТАТЕЙ И ТЕЗИСОВ
(22-23 ноября 2024 г.)

“DIGITALIZATION OF FINANCE: NEW TRENDS AND IMPLEMENTATION EXPERIENCE"

REPUBLICAN SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
COLLECTION OF SCIENTIFIC ARTICLES AND THESES
(November 22-23, 2024)

QARSHI-2024

Moliyani raqamlashtirish: yangi tendensiyalar va tatbiq etish tajribasi. – Qarshi: «Intellekt» nashriyoti, 2024 yil. 912 bet.

Mas’ul muharrir: iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent Omanov R.F.

Tahrir hay’ati: i.f.n., dotsent Yakubova Sh.Sh., i.f.n., prof. Ro‘ziyev Z.I., i.f.f.d. (PhD), dotsent Samiyev S.I., i.f.f.d. (PhD), dotsent Iskandarov A.M., i.f.f.d. (PhD), dotsent Babaxanov J.M.

Taqrizchilar: Xamrayeva S.N. – i.f.d., professor, QarMII
Ochilov A.O.– i.f.d., professor, QarshiDU

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish maqsadida raqamli infratuzilmani yanada modernizatsiya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2018 yil 21 noyabrdagi PQ-4022 sonli qarori, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” 2020-yil 29-oktyabrdagi PF-6097-son Farmoni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma’muriy islohotlar doirasida oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar sohasida davlat boshqaruvini samarali tashkil qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2023-yil 4-iyuldagi PQ-200 qarori, hamda “2022-2026- yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF–60–sonli Farmoyishida qo‘yilgan vazifalardan kelib chiqib, iqtisodiyotni, ayniqsa moliya va moliyaviy texnologiyalarni raqamlashtirishi sharoitida xavfsizlikni ta’minlash, moliya, soliq, bank, sug‘urta va boshqa ilg‘or moliyaviy texnologiyalarga asoslangan operatsiyalarni tadbiq etish muammolari va ilmiy-amaliy yechimlari hamda ilmiy-tadqiqot ishlarining sifati va samaradorligini oshirish yuzasidan, respublika yetakchi olimlarining tajribalari bilan o‘zaro fikr almashildi, mamlakatning rivojlanish darajasi va moliyani raqamlashtirish muammolarini yechish va innovatsion texnologiyalar asosida ushbu jarayonni tashkil etishning muayyan tamoyillarini shakllantirgan o‘ziga xos tomonlari o‘rganib, muhokama qilindi. Sohada moliyani raqamlashtirishdagi muammolarni hal qilish bo‘yicha ilmiy xulosa va takliflar tayyorlandi.

Ushbu to‘plamning chop etilishi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti, Vazirlar Mahkamasining ilm-fan sohasidagi farmonlari, qarorlari ijrosini amalga oshirishga bag‘ishlangan. Taqdim etilayotgan to‘plam iqtisodiyot sohasi, shu jumladan bank, moliya, soliq, sug‘urta va oliy ta’lim mutaxassislari hamda keng jamoatchilikka mo‘ljallangan.

Mazkur to‘plam muhandislik-iqtisodiyot instituti Kengashining 2024 yil “____”_____dagi №____-sonli qarori bilan nashrga tavsiya etildi.

To‘plamdagi maqola va tezislarga kiritilgan statistik raqamlar, ma’lumotlar va maqola saviyasi uchun mualliflar mas’uldir.

© Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti, 2024

улучшения трансграничных экономических отношений. Все эти преимущества делают налоговую систему более эффективной, прозрачной и адаптируемой к современным вызовам и требованиям глобальной экономики.

Выводы и предложения.

Согласно результатам проведённых исследований, в процессе модернизации налоговой системы Республики Узбекистан были достигнуты следующие значимые результаты:

- В результате автоматизации и цифровизации налоговых процессов значительно увеличились государственные доходы, а также повысилась эффективность выполнения налогоплательщиками своих налоговых обязательств;
- Цифровизация способствовала упрощению коммуникации между государственными органами и налогоплательщиками, что привело к резкому сокращению случаев коррупции и устранению неопределённости в функционировании системы;
- Переход налоговой системы на цифровую инфраструктуру позволил снизить операционные издержки как для налогоплательщиков, так и для государства.

На основе этих результатов дальнейшее развитие технологической инфраструктуры, углубленное изучение международного опыта и внедрение эффективных практик в налоговую систему Республики Узбекистан рассматриваются как ключевые направления ее совершенствования в будущем.

Литературный обзор:

1. УП РУз от 29.06.2018 г. № ПФ-5468 «О концепции совершенствования налоговой политики Республики Узбекистан». https://lex.uz/docs/-3802378

2. УП РУз от 14.06.2022 г. №ПФ-154 «О мерах по повышению уровня прозрачности деятельности государственных органов и организаций и внедрению системы оценки».

3. https://soliq.uz/other/open-committee-data

4. https://soliq.uz/page/interaktiv-xizmatlar-royxati

СОЛИҚ МАЖБУРИЯТЛАРИ АУДИТИНИНГ НАЗАРИЙ МАСАЛАЛАРИ

Дўлабов Зафар Акбарович

ТДИУ таянч докторанти

Аннотация: *Ушбу мақолада солиқ мажбуриятлари аудитининг назарий асослари ёритилган. Солиқ мажбуриятлари бўйича ўтказилган солиқ аудити натижалари таҳлили берилган.*

Калит сўзлар: *солиқ, солиқ мажбурияти, солиқ харажати, аудит,солиқ аудити.*

Аннотация*: В данной статье рассмотрены теоретические основы проверки налоговых обязательств. Приведен анализ результатов налогового аудита по налоговым обязательствам.*

Ключевые слова: *налог, налоговое обязательство, налоговый расход, аудит, налоговый аудит.*

Annotation: *This article discusses the theoretical foundations of checking tax obligations. An analysis of the results of a tax audit on tax obligations is provided.*
Keywords: *tax, tax liability, tax expense, audit, tax audit.*

Кириш:

Солиқ мажбуриятлари аудитини ўтказишда солиқ текширувининг турлари, шу жумладан солиқ аудитидан фойдаланинади. Шунинг учун ҳам ҳозирги вақтда “солиқ текшируви” ва “солиқ аудити” тушунчалари мамалакатимиз ва хорижий адабиётларда тез-тез ишлатиладиган тушунча бўлиб қолмоқда. Бироқ, меъёрий ҳуқуқий ҳужжатларда ҳам, иқтисодий адабиётларда ҳам “солиқ аудити” тушунчаси ҳар хил талқин қилинмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 85-моддасида солиқ мажбурияти қуйидагича эътироф этилган: Солиқ тўғрисидаги қонунчилик билан солиқ тўловчилар зиммасига юклатилган солиқларни ва йиғимларни тўғри ҳисоблаб чиқариш ҳамда ўз вақтида тўлаш мажбурияти уларнинг солиқ мажбуриятидир[1].

Б. Норматовнинг ёзишича, “Солиқ текшируви – солиқ органларининг ваколатли ходими томонидан солиқ тўловчиларнинг (солиқ агенти) солиқ ва йиғимларни бюджетга ўз вақтида ва тўлиқ тулашини таъминлашга қаратилган солиқ назорати тадбирлари йиғиндиси ҳисобланади” деган таърифни илгари суриш мақсадга мувофиқ ҳисобланади [2].

Солиқ аудитининг муҳимлигини Т.Д.Барсулая қуйидагича ифодалайди: “ҳозирги вақтда аудиторлик хизмати турлари ичида солиқ аудитига кўпроқ эҳтиёж туғилмоқда. Экспертларнинг баҳолашича Россия аудиторлик компаниялари тушумининг 30 фоизи солиқ аудитига тўғри келмоқда”[3].

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 7 январдаги 1-сон қарори билан тасдиқланган “Солиқ текширувларини ташкил этиш ва ўтказиш тартиби тўғрисида НИЗОМ”да солиқ аудити қуйидагича баён этилган:“Солиқ аудити — солиқ тўловчининг (солиқ агентининг) муайян даврдаги молия ва солиқ ҳисоботларининг солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига барча жиҳатлардан мувофиқлиги ва ҳаққонийлигини, солиқ солиш мақсадларида бухгалтерия ҳисоби ва солиқ солиш мақсадларида ҳисобга олишда солиқ мажбуриятларининг тўғри шакллантирилиши ва акс эттирилишини солиқ органи томонидан ўтказиладиган ўрганиш орқали солиқларни тўғри ҳисоблаш ва тўлашнинг тўғрилигини текширишдир”[4].

Ф.А. Акрамов солиқ аудитига қуйидаги таърифни берган: “Солиқ аудити хўжалик юритувчи субъектлар томонидан солиқ ва йиғимларнинг тўғри ҳисобланиши, ўз вақтда ва тўлиқ бюджетга тўланишида солиқ қонунчилигига риоя қилинишини мустақил текшириш ҳамда солиқ масалалари бўйича хизматлар кўрсатишдир”. Таърифдан кўриниб турибдики, солиқ аудити

аудиторлик текшируви ва солиқ масалалар бўйича хизматларни ўз ичига олади [5].

Солиқ аудити бўйича Солиқ кодексининг 140-моддасида: “Муайян давр учун солиқлар ва йиғимларни ҳисоблаб чиқариш ҳамда тўлашнинг тўғрилигини текшириш солиқ аудитидир. Солиқ аудити солиқ тўловчиларнинг (солиқ агентларининг) юқори даражадаги таваккалчилик тоифасига мансуб солиқ тўловчига (солиқ агентига) нисбатан ўтказилади” фикр келтирилган [1].

З.Н.Курбанов солиқ аудитини солиқнинг алоҳида турлари бўйича методикасини ишлаб чиққан ҳолда, қуйидагиларга эътибор беришни қайд этган: “Аудит жараёнида қуйидагиларни текшириш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

- хўжалик юритувчи субъект томонидан тўланадиган солиқ турларини;
- солиқ турлари бўйича солиққа тортиш базасини тўғри аниқланишини;
- солиқ имтиёзларини тўғри қўлланилишини ўрганиш;
- солиққа тортиш базаси ва солиқ суммаларини тўғри ҳисобланганлигини текшириш;
- солиқлар ва йиғимларни ўз вақтида бюджетга тўланганлигини аниқлаш;
-солиқ органларининг текшириш натижалари бўйича қўшимча ҳисобланган солиқ суммалари ва пеняларни тўланганлиги;
- солиқлар ва йиғимларни молиявий ва солиқ ҳисобларида тўғри акс эттирилганлиги;
- солиқ ҳисоботидаги маълумотларни ҳақиқийлиги ва ишончлилиги текширилади.” [6].

Маълумотларга кўра, 2023 йилда солиқ хизмати органлари томонидан солиқларни тўламаслик хавфи юқори бўлган 958 та тадбиркорлик субектида солиқ аудити ўтказилди. Бу ушбу даврда фаолият кўрсатган жами солиқ тўловчиларнинг (577,5 минг) 0,2 фоизини ташкил этади.Таҳлика-таҳлил дастури асосида аниқланган солиқ хавфи суммаси – 445,3 млрд сўм бўлган.Ўтказилган солиқ аудити натижасида тасдиқланган сумма – 1,5 трлн сўмни ташкил этган.

Маълумотлар таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, 2021 йилда Солиқ қўмитаси бўйича 33 337 та солиқ аудити бўйича текширувлар ўтказилган бўлса, 2022 йилда 30 644 та ва 2023 йилда 32 411 та текширув ўтказилган. Солиқ аудити ўтказилиши натижасида 2021 йилда 15 639,1 млрд. сўм, 2022 йилда 16856,5 млрд. сўм ва 2023 йилда 17 603,8 млрд. сўм қўшимча солиқ ҳисобланган.

Текшириш натижасида солиқ турлари бўйича солиқ мажбуриятлари бўла туриб, солиқлар ва йиғимларни тўламаслик оқибатида 2021 йилда 2 865,5 млрд. сўм, 2022 йилда 4 633,8 млрд. сўм ва 2023 йилда 5 041,7 млрд. сўм қўшимча солиқ ҳисобланган.

Юқоридагиларга асосан қуйидаги хулосалар қилинди:

Солиқ мажбуриятлари бўйича солиқ қарзларини ўз вақтида сўндирмайдиган солиқ тўловчиларда солиқ текширувларини ўтказиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Солиқ аудити солиқ текширувининг алоҳида тури бўлиб, солиқ қарзи кўп ва солиқ хавфи юқори бўлган солиқ тўловчиларда ўтказилади.

Солиқ турлари ва иқтисодиёт тармоқларининг хусусиятларини ҳисобга олган олда солиқ аудитини ўтказиш методикасини ишлаб чиқишни таклиф этамиз.

Солиқ аудитига доир меъёрий ҳужжатларда солиқ аудити ўтказилган шахс солиқ текшируви далолатномасида баён этилган ҳолатларга ва текширувчиларнинг хулосалари ҳамда таклифларига рози бўлмаган тақдирда, солиқ аудити далолатномасини олган кундан эътиборан ўн кун ичида тегишли солиқ органига мазкур далолатнома бўйича умуман ёки унинг айрим ҳолатлари юзасидан ёзма эътирозларини тақдим этишга ҳақлиги ҳамда солиқ аудити тугаган кундан кейинги иш кунидан кечиктирмай рўйхатдан ўтказиш деб аниқлаштириб қуйиш лозим.

Адабиётлар:

1.Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси. 2024.

2.Норматов Бекзод Акрам ўғли. Ўзбекистон Республикасида солиқ текширувларини ҳуқуқий тартибга солишни такомиллаштириш. юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. Тошкент.2020.

3. Барсулая Т.Д. Налоговый аудит. Учебник: учебное пособие / Барсулая Т.Д. — Москва: Русайнс, 2019. — 582 с. — ISBN 978-5-4365-3384-1. — URL: https://book.ru/book/932100.

4.Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 7 январдаги “Солиқ хавфини бошқариш, солиқ хавфи мавжуд солиқ тўловчиларни (солиқ агентларини) аниқлаш ва солиқ текширувларини ташкил этиш ва ўтказиш тўғрисида”ги 1-сонли қарорининг 2-иловаси “Солиқ текширувларини ташкил этиш ва ўтказиш тартиби тўғрисида НИЗОМ”.2021.

5. Акрамов Ф.А. Солиқ харажатларининг ҳисоби ва аудитини такомиллаштириш.Дисс.автореферати. Тошкент. 2022.

6.Курбанов З.Н. Солиқ аудитининг назарий масалалари. “Логистика ва иқтисодиёт” электрон илмий журнал. 1-сон.2020. 47-53 б.

ЎЗИНИ ЎЗИ БАНД ҚИЛИШНИ СОЛИҚЛАР ВОСИТАСИДА РАҒБАТЛАНТИРИШ ВА ТАРТИБГА СОЛИШ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛАШТИРИШ

Рузиев Ғанишер Усарович

Тошкент давлат иқтисодиёт университети катта ўқитувчиси

Аннотация: *Мақолада ўзини ўзи банд қилишни солиқлар воситасида рағбатлантириш ва тартибга солиш тизими ҳамда уни хорижий мамлакатлар тажрибаси асосида янада такомиллаштириш масалалари бўйича таклифлар келтириб ўтилган.*

Калит сўзлар: *ўзини ўзи банд қилиш, солиқ, рағбатлантириш, тартибга солиш, ижтимоий солиқ, даромад солиғи, меҳнат стажи.*